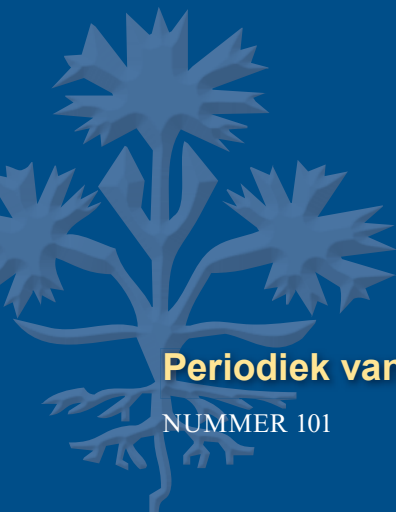

DEELgenoot

Periodiek van de Historische Kring Blaricum

NUMMER 101

VOORJAAR 2023

Agenda 2023

- T/m woensdag 28 februari
Expositie schilderijen
uit het depot van de gemeente Blaricum
- Maandag 27 maart
Jaarvergadering HKB
Aanvang: 's middags om 14.30 uur
- Vrijdag 31 maart - 30 juni
Expositie van beelden en foto's van Tineke Bot.
- Zaterdag 1 april
Dorpswandeling door Frans Ruijter.
Aanvang: 14.30 uur bij de Kring.
- Donderdag 27 april
Koningsdagopenstelling
van 10.00-17.00 uur.

Locatie van alle activiteiten:
onderkomen HKB, Brinklaan 4A

Actuele informatie vindt u op
www.historischekringblaricum.nl

De tentoonstellingen worden gehouden bij de Historische Kring Blaricum aan de Brinklaan 4A. Ze zijn te bezichtigen woensdags van 14.00-16.00 uur en zaterdag van 14.00-16.00 uur. De toegang is gratis**.

**Voor alle activiteiten van de Kring geldt dat deze gratis zijn voor leden en dat we aan niet-leden een bijdrage vragen van € 3,- (tentoonstellingen uitgezonderd). Om verzekerd te zijn van een plaats bij een lezing en/of dorpswandeling is het noodzakelijk u van tevoren op te geven, bij voorkeur per e-mail: secretaris@hkblaricum.nl

VOORPAGINA: *Ansichtkaart 'Boerenerf met vrouwen in klederdracht'.*

DEELgenoot 101

Voorjaar 2023

Inhoudsopgave

Van Bestuurszijde.....	2868
Doorkijkje Binnendoor in 1932	2870
Uitnodiging Jaarvergadering.....	2871
Notulen jaarvergadering 2022.....	2872
Familie Calis-Lanphen	2874
THE MAKING OF... het Erfgooiersboompje	2880
Over maaien en hooien	2882
UIT EIGEN COLLECTIE: Maria (Marie) Kelting	2886
Alias Huub van Houten.....	2888
Cirkeldiagram van Willem Oversteegen en Hubertina van Vessem.....	2890
Nieuwe aanwinsten	2892
Johan Stachouwer	2894
Jacob en Johan Stachouwer, eigenaren van slavenplantages in Brazilië.....	2899
Een vrijheer op de drempel	2901
Landbouw in Blaricum vanaf ongeveer 1850 tot heden	2905
De kunstschilders van de Larense School - 2	2909

Bestuur

<i>Voorzitter:</i>	J.A.M. Vos, Driftlaan 35
<i>Secretaris:</i>	P. Klaver, Tweede Molenweg 16
<i>Penningmeester:</i>	P.M.A. van den Breemer, Schoolstraat 2
<i>Leden:</i>	R.P. Machielse, G.H. Machielse, W. van 't Hull
<i>Ere-leden:</i>	W.J.A. Visser, A.J.G. Lindeman
<i>Leden van verdienste:</i>	J. Goes, G.H. Machielse, R.P. Machielse

Redactieadres: Brinklaan 4A, 1261 ER Blaricum
E-mail: redactie@hkblaricum.nl

Vormgeving: Ton Hartong

IBAN: NL76 RABO 0308 4257 07

ISSN 2213-2309

Niets uit deze uitgave mag worden veeleelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke andere wijze dan ook zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs.

Het jaar 2023 is voor de Historische Kring Blaricum in tegenstelling tot vorig jaar met de corona perikelen rustig van start gegaan. Alhoewel: in onze opslagruimte in de kelder van ons onderkomen is het één en ander flink veranderd. We zijn eens kritisch gaan kijken naar de opgeslagen grote meubelen en zijn tot de conclusie gekomen dat we een deel daarvan in permanente bruikleen konden overdragen aan de stichting 'De dag van het Werkpaard'. Zo geschiedde.

In 2009 plaatste Bertus Borsen de eerste 12 rekken voor schilderijen. In de loop der jaren zijn deze rekken nagenoeg volgehangen met schilderijen, tekeningen e.d. In verband met de mogelijke opslag van een gedeelte van de schilderijen van de gemeente Blaricum zijn er 16 rekken bijgeplaatst. Het is mede door het uitstekende timmerwerk van Bertus een mooi geheel geworden.

Boek '50 Winters over Blaricum'

Er is volop van de gelegenheid gebruik gemaakt door onze leden om het **gratis** boek '50 Winters over Blaricum' op te halen.

De actie liep oorspronkelijk tot 1 september 2022, maar doordat zo'n 140 leden het boek nog niet hebben opge-

Uitbreiding schilderijenarchief in de kelder van het onderkomen van de Kring.

haald, heeft het bestuur besloten de actie voor onbepaalde tijd door te laten lopen. Dus, grijp alsnog uw kans. Onze openingstijden zijn op de woensdag- en zaterdagmiddag van 14.00-16.00 uur. Het boek is ook een mooi cadeau om te geven voor een verjaardag of andere gelegenheid. De verkoopprijs is slechts € 15,-.

Wandeling

Op 1 april (geen grap) kunt u weer meewandelen door ons mooie dorp met dorpsgids Frans Ruijter. Tijdens de wandeling vertelt Frans anekdotes en wettenswaardigheden van en over Blaricummies uit heden en verleden. U kunt zich opgeven via info@hkblaricum.nl of telefoon 06 23154976.

Tentoonstellingen

Tot en met 28 februari was er de tentoonstelling van een collectie schilderijen uit het depot van de gemeente Blaricum. Deze expositie werd goed bezocht en er werden vele leuke reacties ontvangen. Ook is het de kunstcommissie goed bevallen en wordt er mogelijk in het najaar een vervolg aan gegeven.

Van 31 maart t/m 30 juni is er een tentoonstelling van vergrote **foto's van de beelden die gemaakt zijn door de kunstenares Tineke Bot**. Ook zijn er dan beelden van haar hand te koop. Een groot deel van haar oeuvre is gefotografeerd door Marja van Hest en in boekvorm uitgegeven. De verkoopprijs is € 35,-.

Van mevr. Carien Bölger ontvingen we een veertigtal **foto's van Blaricumse huizen en boerderijen** op formaat 40 x 65 cm. Indien mogelijk worden ze tentoongesteld na de expositie van Tineke Bot tot aan de Blaricumse Atelieldagen die eind augustus gehouden worden. Bij het ter perse gaan van deze *DEELgenoot* is nog niet bekend wie er tijdens de Atelieldagen exposeert in het onderkomen van de Kring.

Inhoud DEELgenoot

In deze uitgave vindt u onder meer bijdragen van o.a. Bep Machielse, Frans Ruijter, deel 2 van het artikel '*Kunstschilders van de Larense school*' door Ronnie Rokebrand en de uitnodiging voor de **Jaarvergadering 2023** die gehouden wordt op maandag 27 maart a.s. **'s middags om 14.30 uur** in het onderkomen van de Kring.

Het bestuur van de Kring wenst u veel leesplezier.

Doorkijkje Binnendoor ca. 1925

Wie het niet weet zal niet zo snel raden waar deze foto uit ca. 1925 is gemaakt. Blaricum was in die tijd een vrij arm boerendorp, maar tijden veranderen en nu is het één van de rijkere dorpen van Nederland. In 1925 was dat niet het geval. De schrale zandgronden waren lastig om vruchtbaar te maken, de boerenbevolking tobde heel wat af om de eindjes aan elkaar te knopen en de rijke stedelingen die er een prachtige villa lieten bouwen, waren er alleen in de warme zomermaanden. Toen in 1881 de stoomtram een tussenstop maakte in het dorp, bleken vooral kunstenaars het er prachtig te vinden. Het coulisselandschap en de waterpartijen werden op schilderijen vastgelegd. Een bekende kunstenaar was Anton Mauve, een aangetrouwde neef van Vincent van Gogh. Hij schilderde onder meer de Blaricumse heide met daarop grazende schapen in zijn bekende grijsbruine stijl die zo kenmerkend was voor wat de Haagse school heette. De boerderijen die in Blaricum stonden zijn anno nu vooral in gebruik als woonhuis. Vele hadden toen de status van monument. Het aantal boerderijen dat nog echt in bedrijf is, is nauwelijks op de vingers van één hand te tellen. Rechts op de afgebeelde foto staat de boerderij van Dirk Vos, thans bewoont door Dick Raven. De middelste boerderij werd bewoond door wijlen Henk Eggenkamp. Het linker huisje werd bewoond door onder meer Aaltje Rokebrand. Op de voorgrond waar de korenschoven staan, staan tegenwoordig een vijftal bejaardenwoninkjes, thans bewoond door vluchtelingen uit de Oekraïne.

Bron: het blad: Boerderij juli 2021 nr. 44

Uitnodiging Jaarvergadering

Geachte leden,

Het bestuur nodigt u uit tot het bijwonen van de JAARVERGADERING die gehouden wordt op

MAANDAG 27 maart 2023

om 14.30 uur in het gebouw 'Achter de Deel', Brinklaan 4/a te Blaricum

AGENDA

1. Opening.
2. Goedkeuring notulen 2022.
3. Ingekomen stukken en mededelingen.
4. Jaarverslag 2022.
5. Rekening en verantwoording over 2022 door de penningmeester.
6. Vaststelling begroting 2023.
7. Verslag kascommissie.
8. Benoeming nieuwe kascommissie.
9. Vaststelling contributie.
10. Bestuursverkiezing.
Volgens rooster treden Joep Vos en Ron Machielse af.
Zij stellen zich wederom herkiesbaar.
11. Rondvraag.
12. Sluiting.

PAUZE

Filmvoorstelling 'Dag van het Werkpaard'.

Namens het Bestuur,
P. Klaver, secretaris

Notulen jaarvergadering 2022

1. Voorzitter Joep Vos opent om 20.00 uur de vergadering en heet de 28 aanwezigen hartelijk welkom. Er wordt een ogenblik stilte gehouden ter nagedachtenis aan de 6 leden die zijn overleden in 2021.

Normaliter betreft punt 2 van de agenda de notulen van de jaarvergadering van het voorgaande jaar. Aangezien er zowel in 2019 en 2020 geen jaarvergadering is gehouden in verband met de coronamaatregelen zijn er geen notulen. De jaarcijfers, jaarverslag en begroting werden gepubliceerd in de zomer-*DEELgenoot*. Er waren geen op- of aanmerkingen.

Per 1 september werden de jaarcijfers, jaarverslag en begroting definitief.

2. Bericht van verhindering is ontvangen van mevr. Visser, mevr. Van de Kamp, mevr. Heslenfeld en dhr. P. Klaver.
3. Het jaarverslag wordt voorgelezen door de voorzitter. Er waren geen op- of aanmerkingen.
4. De penningmeester Peter van den Breemer legt rekening en verantwoording af over de cijfers van 2021.
5. De penningmeester stelt de begroting van 2022 voor. Er is een opmerking van dhr. F. Philips over het eigen vermogen. De penningmeester beantwoordt de opmerking naar behoren, waarna de begroting wordt goedgekeurd.
6. De kascommissie bestaande uit mevr. M. Boersen en dhr. U. Poolman-Simons hebben de jaarcijfers gecontroleerd en goed bevonden. Dhr. Poolman-Simons vermeldde dat de boekhouding goed en zorgvuldig is bijgehouden. Het bestuur wordt decharge verleend over het financiële beleid van 2021.

7. De heren L. Raven en H. Tiel hebben zich aangemeld voor de kascommissie om de boekhouding te controleren. Dhr. Kremer merkt op dat op deze manier over 2 jaar weer hetzelfde probleem voordoet als nu, indien de 2 nieuwe leden tegelijkertijd worden aangesteld. Het bestuur zal hieraan de nodige aandacht besteden.
8. Het bestuur stelt voor om de contributie en portokosten niet te verhogen. Het voorstel wordt door de leden aangenomen.
9. Dhr. P. Klaver is per oktober 2021 werkzaam voor de beeldbank. Nadat alle klassenfoto's waren ingevoerd is hij nu bezig met de verwerking van de bidprentjes. Aan mevr. G. Calis van de klederdrachtgroep wordt medegedeeld dat er weer een aantal kledingstukken geschonken zijn. Haar wordt gevraagd deze inbreng te verwerken. Dhr. A. Elbers vraagt of het ingebrachte kostuum van Bep Borsen toebehoort aan de Kring of aan de Klepperman van Elleven. Het bestuur zal dit onderzoeken. De voorzitter geeft een uiteenzetting over het boek '50 Winters over Blaricum' van de architect/kunstenaar W.G.F. Oversteegen. Dit boek wordt ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan van de Kring gratis verstrekt aan de leden van de vereniging. Voor niet leden is de verkoopprijs € 15,00. Behalve dat men de verkoopprijs te laag vindt, zijn er geen vragen.
10. Aftredend bestuurslid dhr. W. van 't Hull stelt zich weer beschikbaar als bestuurslid voor de vastgestelde periode van 3 jaar. Dhr. P. Klaver gaf enkele weken geleden aan de functie van secretaris te willen vervullen. Het bestuur gaat hem inwerken. Daar er geen tegenkandidaten zijn, gaat de vergadering akkoord met zijn benoeming.
11. Er werden geen vragen gesteld tijdens de rondvraag.
12. De voorzitter sluit de vergadering om 20.50 uur.

Na een korte pauze werd er een film over Blaricum vertoond.

Familie Calis-Lanphen

Het was vroeger geen uitzondering dat sommige families veel leed te verwerken kregen, maar er zijn er altijd die het wel heel erg voor de kiezen krijgen. Dat gold zeker voor de familie Calis-Lanphen. Eerst even uitleggen over welke familie we het hebben.

Gerrit Gijsbertsz Calis (*21-06-1844 – †31-08-1909) trouwt op 30 mei 1869 met Jannetje Cornelis Brundel (*23-04-1839 – †24-09-1923). Het huwelijk wordt gezegend met 6 kinderen.

Met de jongste gaan we verder dat is namelijk, Johannes Petrus (Jan Peter) Calis (*30-04-1884 – †13-12-1961 *Blaricum*).

Jan Peter en Anna Calis-Lanphen voor het 'Kleine winkeltje', gelegen aan de Burgemeester de Jongweg 3 in Blaricum. Nu Angerechtsweg 6, 'Stoot je klus niet'.

Het 'Kleine winkeltje'

Jan Peter trouwde op 15 juli 1919 met Anna Lanphen (*06-03-1892 – †22-11-1966 *Apeldoorn*). Zij was de jongste dochter van Geurt Lanphen en Gerritje Vos.

Jan Peter was schilder en Anna beheerde het 'Kleine winkeltje'. Dat winkeltje was gelegen aan de Burgemeester de Jongweg 3 en werd daarvoor gedreven door Marie Hurk ook wel 'Marremeut' genoemd. Zij verkochten allerlei huishoudelijke artikelen, maar ook petroleum voor de toen veel in gebruik zijnde petroleumstellen. Jan Peter en Anna kregen negen kinderen.

De kinderen van Jan Peter en Anna Calis-Lanphen (van rechts naar links):

Gerard (Gert)

(*16-03-1921 – †26-10-1975).

Trouwde met Doortje Hogeboom
op 11 september 1946.

Ad

(*22-02-1922 – †08-03-2015).

Trouwde met Roza de Castro
op 27 september 1950.

Jan

(*11-07-1923 – †23-05-1980).

Jan is tot priester gewijd op 20 juli 1952;
overleden in Suriname.

Joop

(*14-10-1924 – †27-11-1977).

Joop is tot priester gewijd op 30 januari
1955; overleden in Suriname.

Gijs

(*22-11-1925 – †15-01-1927).

Gijs

(*28-11-1927 – †09-02-2007).

Trouwde met Mien Rietveld, de
weduwe van zijn verongelukte broer
Hans op 16 juli 1959.

Gerda, ook wel Grad genoemd

(*22-01-1929 – †17-03-2006).

Trouwde met Harry Agtenberg
op 29 juni 1955.

Henk

(*16-08-1930 – †04-05-1986).

Trouwde op 11 november 1959
met Thea Vos.

Hans

(*09-09-1931 – †15-04-1958).

Overleden door een vliegtuig ongeluk
in Duitsland. Trouwde met Mien Rietveld
op 26 augustus 1955.

Vliegen

Deze familie is weinig bespaard gebleven, wat begon met het jong overlijden van Gijs die maar 14 maanden oud werd. Het was een groot gezin waar een ieder zijn weg probeerde te vinden. Zo was Hans bijvoorbeeld als kind veel bij de burens, de schoenmaker Kees de Klerk, te vinden. De schoenmakerij was in de zogenaamde 'Schaapskooi' aan de Angerechtsweg gevestigd. (Eind jaren vijftig van de vorige eeuw heeft Henk v.d. Koot Sr. daar een dubbel woonhuis laten bouwen, voor hemzelf en zijn zoon Anton.) Hans heeft zelfs meer dan een jaar gewoond bij de fami-

lie De Klerk en bleef het echtpaar De Klerk 'Pa en Moe' noemen. Hans had al verschillende pogingen ondernomen om piloot te worden, maar zijn lengte speelde hem parten. Maar gelukkig, het gezegde 'de aanhouder wint' was voor hem van toepassing en hij werd toch toegelaten op de pilotenopleiding.

Schoenwinkel van Kees de Klerk aan de Angerechtsweg.

Als Hans tussen zijn studies door even in Blaricum was, liet hij ook trots zijn behaalde cijfers bij de familie De Klerk zien. Hij bereikte het door hem beoogde doel; hij werd piloot bij de luchtmacht. Hans vond het prachtig om over de schitterende vlieg oefeningen boven de Noordzee te vertellen. Ook vloog hij met zijn straaljager weleens door de geluidsbarrière over Blaricum. Menig een vermoedde dan dat Hans even een 'Groet' aan zijn geboortedorp bracht.

Laagvlieg oefening

Hans zijn vlieg carrière eindigde op een vreselijke manier. Hij verongelukte op 15 april 1958 bij een tragisch ongeluk. Bep Machielse heeft het een en ander uit weten te zoeken. Het toestel waarmee hij vloog was een Republic F-84F Thunderstreak (een jachtbommenwerper) waar de luchtmacht

Hans Calis, piloot bij de Koninklijke Luchtmacht, verongelukt op 15 april 1958 tijdens een oefening.

er ongeveer 200 van had (waarvan er in een paar jaar tijds 40 !! verongelukten). Het toestel van Hans Calis had het kenteken P.139 en volgens het verliesregister van de Koninklijke Luchtmacht gebeurde dat in de buurt van Oberkirch op de rand van het Zwarte Woud. Hoewel er van diverse kanten totaal andere plaatsnamen werden genoemd, nemen we aan dat dit de juiste is, aldus Bep Machielse. Hij is inderdaad tegen een berg gevlogen tijdens een laagvlieg oefening bij slecht zicht. Oudere Blaricumsers die bij de begrafenis aanwezig waren, spraken er altijd nog over hoe indrukwekkend de uitvaart was, omdat tijdens de plechtigheid op het kerkhof collega's van Hans een

laatste groet brachten door met een paar straaljagers laag over het kerkhof te vliegen. Hans was ruim twee jaar getrouwd met Mien Rietveld. Zij hadden al één zoon, Paul. Op het moment van het vliegtuigongeluk was Mien in verwachting en op 10 november 1958 werd Hans geboren, vernoemd naar zijn vader die hij nooit gekend heeft. Dit alles had een grote impact op de hele familie, maar gelukkig vonden Mien en Gijs (een oudere broer van Hans) elkaar en zij trouwden op 16 juli 1959 in Den Bosch. Zij kregen samen nog vier kinderen.

Malaria

Jan werd tot priester gewijd te Utrecht op 20 juli 1952. Hij was kapelaan te Bornebroek, Pannerden en Enschede. Rector van het Sint Liduina-ziekenhuis te Apeldoorn. Kapelaan te Renkum. Hij ging in 1971 als missionaris naar Suriname en is daar overleden aan malaria. Het trieste is dat Jan wel anti-malaria medicijnen in huis had. Deze waren achtergelaten door Hans en zijn nicht Monica, die bij hem op bezoek waren geweest.

Tijdens zijn rectorship in Sint Liduina-ziekenhuis kwam zijn moeder Anna in Apeldoorn bij Jan wonen. Het verongelukken van Hans en het overlijden van haar man Jan Peter, was haar, op zijn zachtst gezegd, niet in de koude kleren gaan zitten. Het was een hele zware periode voor haar en zij voelde zich bij haar zoon Jan het beste op haar plaats.

*Jan Calis; kapelaan,
rector en missionaris.*

‘Ora et Labora’

De oudste zoon Gerard, ook wel Gert genoemd, ging als oudste, zoals zo vaak in grote katholieke gezinnen, op studie. Zo noemde men dat als iemand een zogenaamde ‘roeping’ kreeg om priester te worden. De roeping was voor Gerard, in tegenstelling tot die van zijn broers Jan en Joop, toch niet sterk genoeg. Hij keerde weer terug naar het ‘gewone’ leven en werd net als zijn vader huisschilder. Gert had zijn vrouw Doortje Hogeboom uit Eemnes leren kennen toen Gert een ongelukje kreeg tijdens het schaatsen. Doortje was van de EHBO en ontfermde zich over Gert. Zij deed dit zo goed dat het een geweldig span werd. Zij woonde aan de 1e Molenweg 23. Het huis had de mooie toepasselijke naam ‘Ora et Labora’, wat betekent ‘Bid en Werk’. Gert overleed na een ziekbed aan longkanker op 54-jarige leeftijd; hij liet zijn vrouw Doortje en acht kinderen achter.

Bauxietweg

De familie stond nog een beproeving te wachten, Joop overleed op 27 november 1977 in Suriname als gevolg van een bizar verkeersongeval ‘in the middle of nowhere’ op een kilometerslange bauxietweg in Suriname. Joop was priester gewijd in Valkenburg op 30 januari 1955 en vertrok in juli 1955 naar Suriname. In oktober 1965 was hij in Nederland en op verzoek van mijn vader (Gijs Ruijter), sloot hij het kerkelijk huwelijk van mijn zus Margreet.

Vlnr: Frans Ruijter, Jaap Ruijter, priester Joop Calis en Willem Ruijter bij het kerkelijk huwelijk van Margreet Ruijter met Johan Arends in de St. Vituskerk in Blaricum op 23 oktober 1965.

‘Historisch waar’

Op 4 mei 1986 overleed zoon Henk op 55-jarige leeftijd. Hij was van jongs af aan suikerpatiënt type 1 en genoot volop van het leven, maar zijn lijf gaf aan dat het niet meer ging. Henk trouwde op 11 november 1959 met Thea Vos uit Scheveningen. Henk noemde Thea altijd liefkozend ‘Sari Marijs’, dit omdat hij haar had leren kennen op bedevaartreis. Een van zijn uitspraken was: *‘Hoe ‘st meugelijk, tis beurd’* en dan kwam er een geweldig verhaal, wat hij altijd afsloot dat het *‘Historisch waar’* gebeurd was.

Henk Calis als ‘Bokkenrijder’.
Collectie S Kok

Op de foto hiernaast staat Henk Calis als ‘Bokkenrijder’. Hij was namelijk medeoprichter en voorzitter van volleybalvereniging de Blaricumse Oude Knarren. Oftewel de BOK en deze bok was de mascotte van deze gezelligheidsvereniging.

Henk liet zijn vrouw Thea en vier kinderen achter.

Thea is nog verschillende jaren een zeer gewaardeerde secretaresse van de Historische Kring Blaricum geweest. Een uitspraak van Henk was: “We hadden thuis een aardig koortje, maar het dunt wel erg uit”, niet wetende dat hij het ‘vijfde koorlid’ was dat afhaakte. Ad mocht 93 jaar worden, Gijs 79 jaar en Gerda bereikte de leeftijd van 77 jaar.

Creatief

De familie stond ook bekend als feestvierders en grappenmakers. Complete toneelstukken en/of revues werden er ingestudeerd en uitgevoerd. Je kon het zo gek niet bedenken, of het werd bedacht en erger nog, ook nog uitgevoerd. Waarin men niet terugdeinsde om elkaar op de hak te nemen. Het waren stuk voor stuk gangmakers, de feesten werden vaak in het Vitusgebouw gehouden of bij familieleden op verschillende plaatsen in Nederland. Naast deze kwaliteiten was de familie ook heel creatief. Zo heeft Hans enige schilderwerken gemaakt. Enkele staan hieronder afgebeeld.

Frans Ruijter

Schilderij 1

Op dit schilderij staat ene zuster Koch met melkan die met de kat door de vroegere tuin loopt; rechts de zijgevel van de boerderij van Dirk Vos, Burgemeester de Jongweg 1. Links het oude schuurtje van het huis van de familie Calis-Lanphen. Vroeger liep je vanaf de Brinklaan via een zandpad rechtstreeks naar het huisje van de familie Calis-Lanphen. Toen nog Burgemeester de Jongweg 3, nu Angerechtsweg 6.

Schilderij 2

Dit schilderij, korenschoven en een boerderij op de achtergrond, is ook van de hand van Hans. Maar het is niet te duiden waar dit precies is.

Schilderij 3

Dit schilderij, 'Klein Winkeltje', is zeer waarschijnlijk van de hand van Joop of Jan. Gijs heeft hier nog in gewerkt, zodoende werd hij in de Tweede Wereldoorlog vrijgesteld van Arbeitseinsatz in Duitsland.

Bronnen: Hans Calis (zoon van Hans), Bep Machielse en Maria Vos-Blekemolen van haar website genealogie.

... het Erfgooiersboompje bij bronsgieterij Flassh te Balk

Hoe gaat het één en ander in zijn werk om zo'n prachtig beeldje te vervaardigen.

Allereerst wordt een model van het beeldje gemaakt in was. Vervolgens wordt daar omheen een gipsen mengsel gemaakt. Dit wordt dan verhit zodat de was smelt en eruit gegoten kan worden.

Er is nu een gipsen mal ontstaan. Deze eenmalig te gebruiken mal wordt volgegoten met het gesmolten brons uit de smeltoven.

Na afkoeling wordt het gipsen omhulsel verwijderd en heeft men een ruwe uitgave van het beeldje.

Op de slijpafdeling wordt het beeldje dan bij- en afgewerkt. Het beeldje moet daarna alleen nog maar in de juiste kleur worden gepatineerd.

Na aanbrengen van de marmeren sokkel is het beeldje klaar voor de verkoop.

Tot nu toe zijn er 24 beeldjes vervaardigd en verkocht. U kunt nog steeds een beeldje (29 cm hoog) van het Erfgooiersboompje bestellen. De verkoopprijs is € 375.-.

1 Wasmodel maken.

2 Productiehal bronsgieterij.

3 Brons smelten.

4 Afwerken bronzen afgietsel.

5 Beeldjes ongepatineerd.

6 Het patineren van het brons.

7 Oppoetsen van de beeldjes.

8 Monteren sokkel en eindcontrole.

Over maaien en hooien

Op één van de eerste jaarvergaderingen van de Kring vertelde Lammert G. Calis destijds over de hooiwinning in de jaren twintig van de vorige eeuw. Daar hij uit eigen herinneringen kon putten, kon hij tot in detail over de gang van zaken in de hooibouw in Blaricum en omgeving vertellen.

Hooibouw

Het lijkt ons goed om vast te leggen hoe tot ongeveer 1920 de winning van het hooi, het belangrijke wintervoer voor de veestapel, zijn verloop had in deze streken. Praktisch de gehele hooioogst kwam uit de Eemnesser polder; dit was een specifiek hooigebied. A, om de kwaliteit en B, om de hoeveelheid per ‘dammaat’. Eén dammaat is 400 roeden, is 5600 m². Kwaliteit en opbrengst werden veroorzaakt door de Zuiderzee (tegenwoordig Eemmeer) die in het winterseizoen bij noordwester storm over de dijken de polder in stroomde en iedere keer een zeer vruchtbare sliblaag achterliet. Zo had men voor weinig geld een bijzondere bemesting. Dat deze overstroming naast haar nut ook last kon veroorzaken

Een boer bezig met een hooihark, aangedreven door paardenkracht.

spreekt voor zich. Ook kan gememoreerd worden dat sinds de Afsluitdijk, die gerealiseerd werd in 1932, de kwaliteit goede grassoorten en de opbrengst per oppervlakte per jaar verminderden. Wel heeft de kunstmest, als kostbare vervanger van het slib, de opbrengsten weer opgevoerd, maar dezelfde kwaliteit als voorheen is nooit meer gehaald. Ook de vogelstand is sinds de ‘Zuiderzeetijd’ achteruit gegaan.

Het maaïen

Men kan zich nog herinneren dat het grootste deel van de polder nog met de zeis gemaaid werd; het zuivere handwerk dus. Om goed en snel te kunnen maaïen, was het noodzaak dat de zeis steeds zeer scherp was. Dit werd niet bereikt door het slijpen op een steen, maar het ‘haren’ met het zogenaamde ‘haargerei’.

Het ‘haren’ van de zeis.

Het ‘haargerei’ was een tweedelige set: hamer en spit. De hamer was een naar twee kanten toelopende slagpunt die enigszins afgerond en ongeveer vijf centimeter breed was. Het spit was een klein aambeeldje: een stalen pen met een vierkante kop die iets bollend en vijf bij vijf centimeter was. Twaalf centimeter onder de kop van de stalen pen zat een oog waar een pennetje door kon om het wegzakken in de grond te voorkomen. Om te haren ging de maaier op zijn ‘platte gat’ zitten, op een droog plekje, benen gespreid, waartussen het spit iets schuin in de grond werd gedreven. Door middel van een gevorkte tak werd de zeis in de juiste stand gebracht, zodat het blad van de zeis midden op het spit lag. Door fijn gericht te tikken met de hamer werd het staal van de zeis precies evenwijdig uitgeklopt (koud smeden). In ongeveer 20 minuten kan een zeis goed zijn gehaard en er kan dan weer een halve dag mee gemaaid worden. Na ieder gemaaid ‘zwad’ baantje (strook gras) werd door middel van een ‘strekkel’ (latje met aan weersijden schuursteen) het snijvlak scherp gehouden. Toen in 1914 de eerste maaimachines verschenen, nog met paardenkracht, was dat een slag voor de

handmaaiers. Ze kwamen vaak uit het Gelderse om hier met hun zware werk een boterham te verdienen. Bij het ochtendkrieken hoorde je dan het rinkelen van de strekel. Tot het middaguur ging men voort met maaien. Dan werd er geschaft en het 'haren deed men achter een stuk opgezet doek tegen de felle zon. Als het te heet was ging men een uurtje slapen en dan ging het maaien weer door tot de avond. Intussen leefden zij van een kruik drinken, karnemelk of waterige melk, een zak brood, en als het goed was geregeld een pond boter per man per dag. Met de komst van de machines zagen deze mensen hun werkterrein inkrimpen hetgeen voor de maaiers geen verlossing was, maar als een ramp gezien werd. Het kwam tot sabotage, o.a. door in het land ijzeren pennen verscholen in het gras te plaatsen, zodat de machines daardoor grote schade opliepen. Plaatselijk waren er ook goede maaiers: Kees van 't Klooster, ook wel krul genoemd, Jan Beek, grootvader van Dick Beek, 'grote' Meep Raven, overleden aan een zonnesteek in 1923, en 'kleine' Meep Raven, vader van Japie de Slager. Een goede maaier sneed één 'dammaat' per dag.

Het hooien

Het gemaaide gras lag dan op stroken, zwaden genaamd, schuin over het land. Na een paar dagen zonnig en droog weer werd het gras met een houten hark gekeerd en de volgende dag 'overal' gegooid, d.w.z. helemaal over het land verspreid om goed door te zonnen. Daarna werd het hooi op 'keutjes' gezet, dat zijn hoopjes ter grootte van één flinke vork hooi. Deze werden dan weer uit elkaar gegooid en als het goed droog was, hooi moet 'spoken', harkte men het op 'zwelen', lange stroken, vervolgens schoof men die weer in elkaar tot netjes afgeronde 'oppers'. Dat zijn grote hopen hooi. 10 à 12 oppers zijn één voer hooi. Die konden gerust enige tijd blijven staan. Dat was ook wel nodig vanwege de tijdrovende bedrijvigheid van transport naar de boerderij. In de Eemnesser polder was toen nog geen meter verharde weg; dat hield in dat vanaf de rivier de Eem tot aan de Wakkerendijk iedere wagen eerst naar de verharde weg moest worden gebracht.

Het opladen

Het opladen van een wagen hooi was niet zo eenvoudig als men zou denken. Want niet alleen zoveel mogelijk van dat gladde hooi moest erop, men moest zo kunnen opladen dat wat op de wagen kwam, ook er op bleef totdat de wagen thuis bij de hooiberg stond. Denk hierbij aan de houten wielen, geen vering,

De 'schoter' steekt steeds flinke vorken hooi naar de lader die deze rollende weg op de wagen legt.

slechte wegen, het zachte land en bovendien een onstabiele last. Het kwam nog wel eens voor dat de lading kapseisde, soms ook door materiaalpech. Dat was een tegenvaller, want dan moest het hele pakket uit elkaar worden geplukt en opnieuw worden opgeladen. Om het hooi te laden waren tenminste twee man nodig. Een 'schoter' om met de vork het hooi aan te geven en een man op de wagen om te laden. Begonnen wordt met de bak vol te stouwen tussen de 'leren' (zijschotten). Vervolgens komen de 'burriehouten' (verhoging van de zijschotten) er op om het laadoppervlak te vergroten. Dan begint het stapelwerk. De 'schoter' geeft steeds een flinke volle vork hooi naar boven aan de lader. Terwijl de vork omhoog gaat, draait hij hem een halve slag, zodat hij, als de lader het hooi pakt, de vork snel kan terugnemen. Hierdoor kan de lader ook niet in de punten van de hooivork grijpen. De lader neemt zo'n volle arm hooi, vouwt hem dubbel zodat het een rol wordt naar buiten uitlopend in dikte. Hij plaatst hem dan links vóór op de 'burriehouten'. Vervolgens een kleine rol naar het midden, dan de rechtse rollen. Zo leg je het hooi naar achteren en heb je één laag. Een voer hooi heeft acht lagen. Nu nog een 'boomrol' vóór en achter en dan klinkt: 'VOL, GEEF DE BOOM MAAR AAN'.

Lammert Calis

Maria (Marie) Kelting

(1886-1969)

Maria Kelting werd geboren in Amsterdam op 29 oktober 1886. Op jonge leeftijd kreeg zij tekenles van August Allebé en Dirk Berend Nanninga. Allebé was van 1880 tot 1906 directeur van de Rijks Academie.

Kleurpotloodtekening vanaf wat nu de Bergweg is richting de Meentweg door M. Kelting.

Hij nam haar vaak mee naar Artis en gaf daarmee haar werk de eerste richting. Kelting heeft vele jaren dagelijks gewerkt in Artis. Ze leefde als het ware volgens sommigen in de pelikanenvijver en ontwikkelde zich zo tot een zeer bekend dierenschilderes. Jarenlang heeft ze daar ook de diereninformatiabordjes geschilderd. Maria nam het initiatief tot de tentoonstelling van kunstwerken met betrekking hebbende op het dier die in 1916 in Artis werd gehouden. Ze ontwierp ook de affiche voor deze expositie. In 1921 huwde zij met de reptielen verzorger Piet Böhncke. Böhncke was meer dan 32 jaar werkzaam in Artis en

daarnaast in de leer bij schilder en beeldhouwer Jaap Kaas, eveneens een Artis kunstenaar. Na zijn huwelijk met Maria beëindigde hij zijn Artiswerkzaamheden en legde zich toe op de beeldhouwkunst. Kelting was lid van Arti et Amicitiae, kunstenaarsvereniging Sint Lucas en de Onafhankelijken. Werk van haar hing in 1925 tussen de werken van Picasso en Matisse tijdens de 26e expositie van de Onafhankelijken in het Stedelijk Museum Amsterdam. In 1923 verhuisde het echtpaar Böhncke-Kelting naar Blaricum en gingen wonen op Meentweg nr. 8. Hier legde ze zich vooral toe op het schilderen van landschappen, bloemen en stillevens en maakte ook grafisch werk. In het weekblad De kunst stond de volgende resentie over haar.

‘Want al beeldt zij haar vogels ook wel in olieverf, haar grootste kracht zit in de illustratieve weergave van vogels. Zij zou bijvoorbeeld een uitnemend artiëste zijn om een groot boek over vogels, vissen en kruipende dieren fraai en uitvoerig met aquarellen en tekeningen te verluchten. In het buitenland zou iemand als zij goud verdienen! Hier moet ze zich vergenoegen met het tentoonstellen van schilderijen en aquarellen en wachten tot er enkele verkocht worden’.

De kleurpotloodtekening die hiernaast staat afgebeeld, is gemaakt vanaf wat nu de Bergweg is en geeft zicht op de achterkant van de woningen nr. 51, 53 en 55 op de Meentweg.

Piet Böhncke overleed in 1949 en Maria Böhncke-Kelting overleed te Vleuten op 25 februari 1969.

Errata

DEELgenoot nr. 100 - Burgemeesters van Blaricum

Jan Heybroek attendeerde ons erop dat burgemeester Elbert Roest ontbreekt in het artikel over burgemeesters van Blaricum in *DEELgenoot* nr. 100. Roest was waarnemend burgemeester van Blaricum van half november 2005 tot 1 januari 2006 in verband met afwezigheid door ziekte van burgemeester Helma Ton.

Elbert Roest.

Alias Huub van Houten

Dit pseudoniem werd door W.G.F. Oversteegen gebruikt en komt voor op een aantal tekeningen en schilderijen. Waar komt deze naam vandaan?

Toen ik dit vroeg aan Huub Oversteegen meende hij dat dit waarschijnlijk is gebaseerd op de naam van de moeder van W.G.F. nl Hubertina van Vessem. Dat klopte ook want Hubertina's moeder was Cornelia van Houten, dochter van Hubert Aukes van Houten en Hendrikje Geerts. Daar was dus de vermoedelijke naamgever van het pseudoniem. Maar waarom hij? Als je naar het cirkeldiagram op de volgende pagina's kijkt, had het net zo goed Johannes van Vessem of Jan Schouten kunnen zijn. Die stammen ook uit ongeveer dezelfde tijd.

Na wat intensief genealogisch spitwerk kwamen er voor Hubertus van Houten een aantal onverwachte gegevens boven tafel. Allereerst zijn militaire loopbaan.

*Militaire Willems Orde
4e klasse.*

Hubert neemt als korporaal van het 3^e bataljon Infanterie van de Nationale Militie op 16 juni 1815 deel aan de slag bij Waterloo en de gevechten bij de inname van Parijs op 4 juli 1815. Voor zijn bijdrage wordt hem op 30 juli 1815 de Militaire Willems Orde¹ 4^e klasse uitgereikt.

Op 24 december 1823 blijkt dat hij inmiddels is opgeklommen tot sergeant der infanterie. Ook op het huwelijksvlak gaat het hem goed af want hij is driemaal getrouwd geweest.

Op 23 december 1810 trouwt hij in Harlingen met Fokeltje Johannes Le Jearre. Hij is dan 22 jaar oud en zijn bruid 23 jaar. Als beroep is hij dan rijkscommies. Uit dit huwelijk 5 kinderen: Auke Hubertus, Maatje, Yemkje, Iemkje en Johannes Hubertus. Fokeltje overlijdt te Leeuwarden op 13 juli 1823.

Vier jaar later op 14 september 1827 trouwt hij te Utingeradeel met Hendrika Geerts. Hij is dan 38 en zij 23 jaar oud. Uit dit huwelijk 6 kinderen: Roelofje Huberts, Martha, Martha, Auke Huberts, Hilbrand en Cornelia.

1 Militaire Willems Orde. De eerste 1004 benoemingen gingen naar de officieren en soldaten die de teruggekeerde keizer Napoleon Bonaparte I in juni 1815 bij Quatre-Bras en Waterloo definitief versloegen. De eerste 6 grootkruisen en 998 ridders in alle klassen van de Orde werden op 8 juli benoemd.

Rijkswerkinstelling Veenhuizen.

Met Auke gaat het niet zo best. Amper 17 jaar oud wordt hij, als pannenkoekjongen, op 28 oktober 1847 te Bolsward veroordeeld tot 1 jaar detentie en f 25,- boete wegens diefstal. Op 19 mei 1849 worden Auke, Hilbrand en Roelofje veroordeeld tot 14 dagen detentie wegens bedelarij. Voor Roelofje was dit waarschijnlijk de enige keer maar Auke werd in 1864 en 1868 wederom veroordeeld wegens bedelarij.

Van Hilbrand is verder bekend dat hij in 1895 werd veroordeeld tot 3 jaar naar de Rijkswerkinstelling (RWI)² in Veenhuizen wegens landloperij. In september 1898 wordt hij wederom veroordeeld tot 3 jaar in Veenhuizen eveneens wegens landloperij. Zo ook in oktober 1901, november 1904, maart 1908. In februari 1911 voor 2 jaar. Als hij op 11 augustus 1914 in Bolsward op 84-jarige leeftijd overlijdt heeft hij daarvan 14 jaar in Veenhuizen doorgebracht.

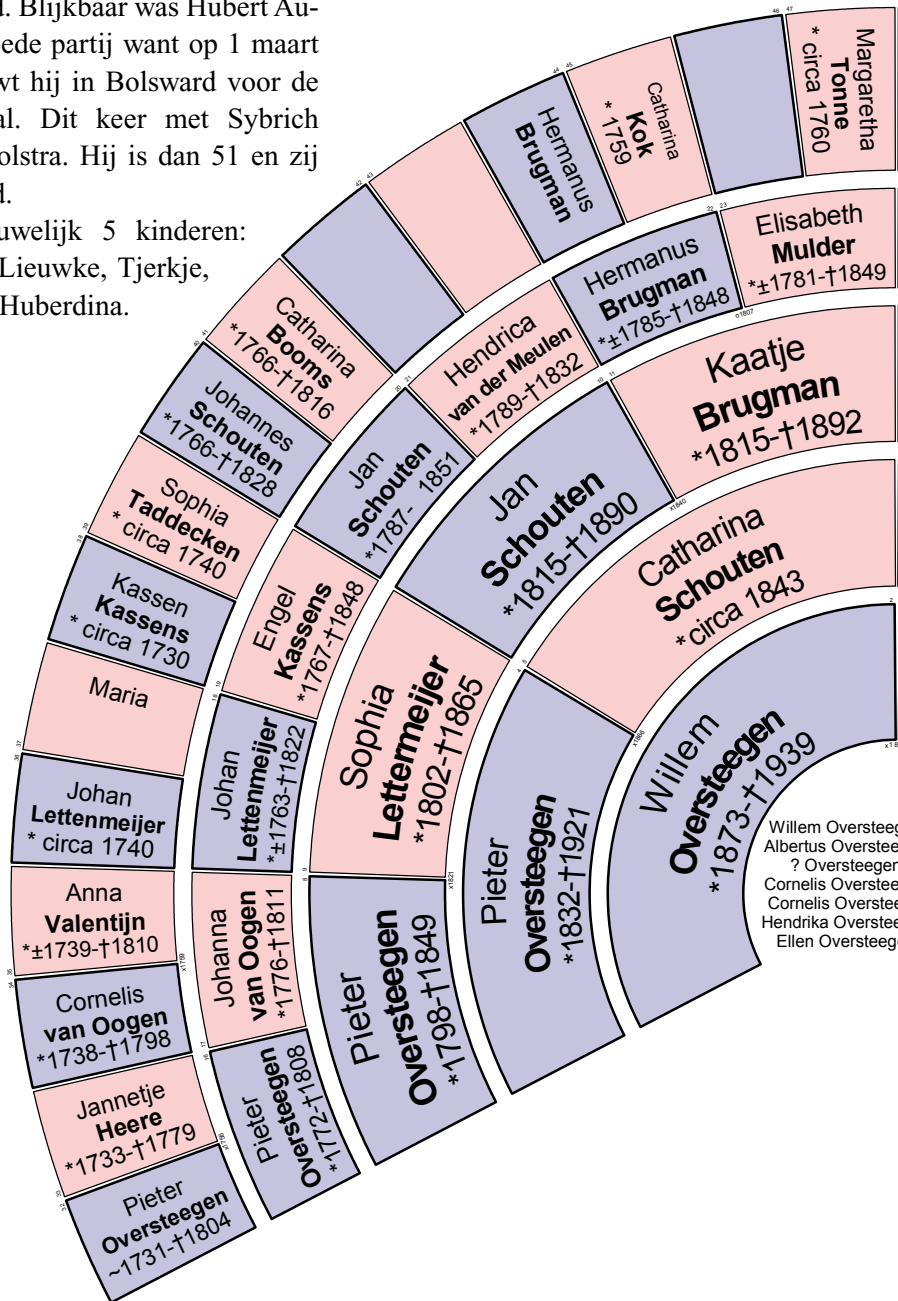
Ook dit huwelijk was geen lang leven beschoren want Hendrika overlijdt op

² In 1859 werd de Kolonie van Weldadigheid te Veenhuizen, een in 1818 opgezet project om de armoede onder de bevolking te bestrijden, door de overheid overgenomen van de Maatschappij van Weldadigheid. Veenhuizen werd daarna omgevormd tot een Rijkswerkinstelling voor gevangenen en 'verpleegden', bedelaars en landlopers die niet veroordeeld waren voor een misdrijf.

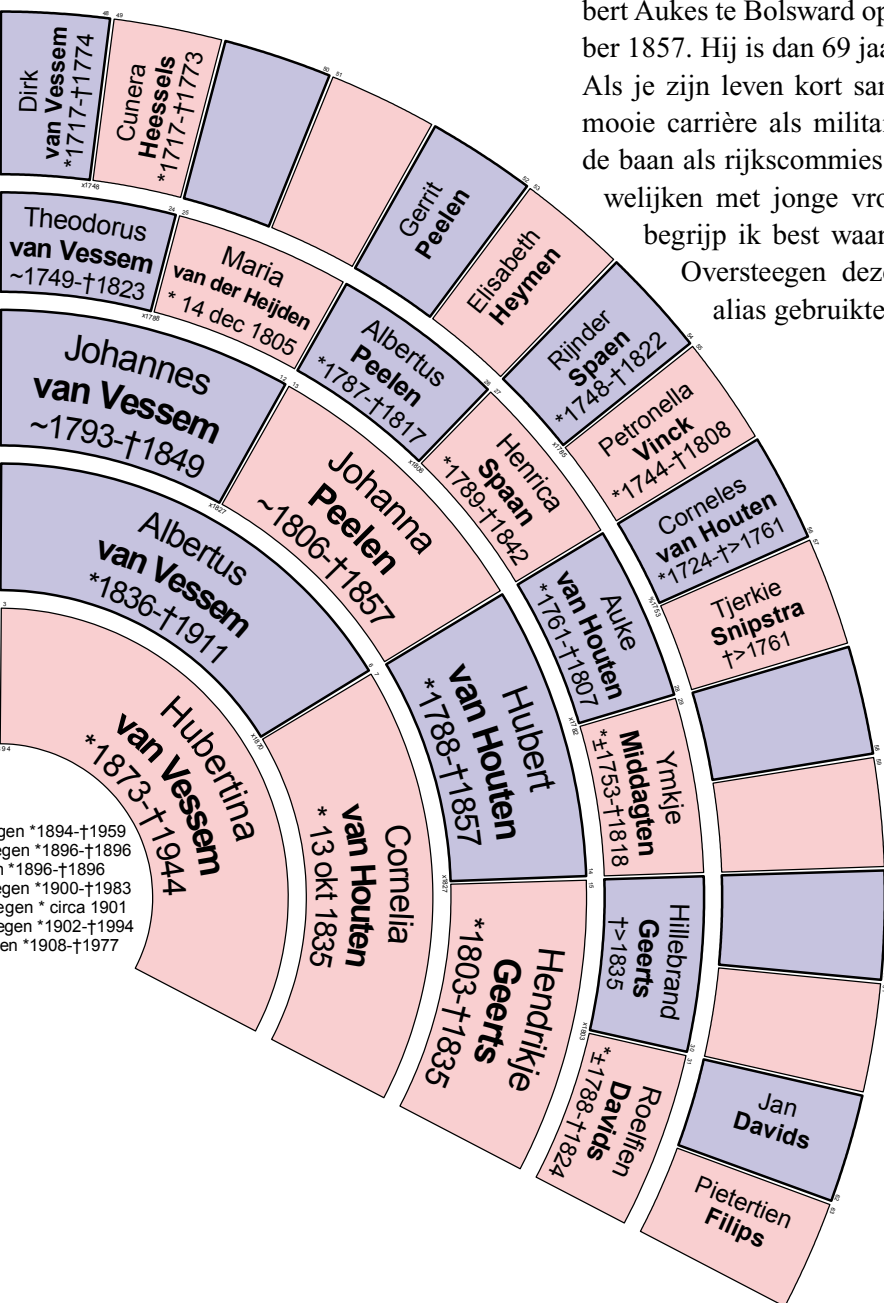
5 december 1835 te Bolsward slechts 31 jaar oud. Blijkbaar was Hubert Aukes een goede partij want op 1 maart 1840 trouwt hij in Bolsward voor de derde maal. Dit keer met Sybrich Lieuwes Tolstra. Hij is dan 51 en zij 22 jaar oud.

Uit dit huwelijk 5 kinderen:
Dieuwke, Lieuwke, Tjerkje,
Sybren en Huberdina.

Cirkeldiagram van Willem Overstee

Oversteegen en Hubertina van Vessem

Na een bewogen leven overlijdt Hubert Aukes te Bolsward op 25 november 1857. Hij is dan 69 jaar oud.

Als je zijn leven kort samenvat: een mooie carrière als militair, een goede baan als rijkscommies en drie huwelijken met jonge vrouwen. Dan

begrijp ik best waarom Willem

Oversteegen deze naam als alias gebruikte.

Nieuwe aanwinsten

Enige tijd geleden werden we benaderd door een medewerker van de Historische Kring Baarn. Ze waren in het bezit van een schilderij gesigneerd met 'Stans'. Men verkeerde in de veronderstelling dat het Constantia Arnolda Balwé zou zijn.

Hun vraag was of Balwé gewoond en/of gewerkt heeft in Baarn.

Schilderij 'Bosbouw' met de zogenaamde 'Lange Jan' waarmee lange bomen werden vervoerd. Gesigneerd 'Stans'.

Na onderzoek door ons bleek dat Balwé alleen gewoond heeft in Nunspeet, Laren en Blaricum, waar ze woonde en

werkte op het adres Noolseweg 2. Constantia overleed aldaar op 1 september 1954. Daar er geen enkele connectie was met Baarn besloot men het schilderij aan de Historische Kring Blaricum te schenken. Eenmaal in ons bezit bleek na onderzoek dat het schilderij voorstellende 'een paard met boomsleper' op geen enkele manier geassocieerd kon worden met de schilderes Constantia Arnolda Balwé. Het is waarschijnlijk gemaakt door één of andere broodschilder die zijn werk signeerde met 'Stans'. Opvallend deze keer is overigens dat er de afgelopen maanden bij de geschonken zaken een vijftal bijzondere schilderijen zijn ontvangen, waaronder een ingekleurde ets van Alberta Johanna Meijer-Smetz. Zij werd geboren te Nieuwer Amstel op 12 augustus 1893 en woonde aan de Heideweg 5. Ze overleed op 16 augustus 1953 in Blaricum. Ook werden er twee pentekeningen van H. Weegewijs ontvangen. Hij woonde en werkte op de Zwaluwenweg en Eemnesserweg. Weegewijs werd geboren op 17 januari 1875 en overleed op 15 mei 1964.

726 – Dhr. C. van Twist

Diverse foto's

727 – Dhr. L.C.J. van Laarschot

Diverse boeken.

728 – Mevr. J. Verver

Boek inhuldiging Koningin Wilhelmina, kinderkleding,
2 pakjes oorlogssigaretten, bankbiljet zilverbon *f* 2.50.

729 – Dhr. A. Visser

VHS tape 40 jaar Oranjevereniging (1980).

730 – Mevr. G. Anink-Bakker

Prijsbokaal gesmeed door Bob Anink, pauselijke
onderscheiding 1980, foto Paula en Bob Anink.

731 – Dhr. P. Klaver

Boek Nardincklant.

732 – Dhr. V. Brugman

O.a. documenten van de Algemene Begraafplaats.

733 – Dhr. U. Poolman-Simons

Fotoboekje Ijsbaan Blaricum.

734 – Dhr. G. van der Woude

O.a. documenten, wasmodel Erfgooiers-
boompje II, fotoboek Millenniumviering

735 – Mevr. D. van Doorn

Onbekende beeltenis.

736 – Mevr. G.J. Ruysendaal

Ingekleurde ets Middenweg 8.

737 – Dhr. E. Heijne

Diverse kranten en documenten.

738 – Dhr. W.J.J. Kots

Tekening Sint Josephweg 7 van G. Kots.

739 – Historische Kring Baarn

Schilderij gesigneerd 'Stans'.

740 – Mevr. A. van Wendel

2 Pentekeningen van H. Weegewijs.

741 – Mevr. C. Bölger

Fotocollectie Blaricumse huizen en
boerderijen op formaat 40 x 65 cm.

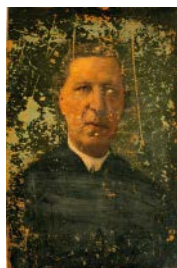
742 – N.N.

Pentekening (10 x 15 cm) Erfgooier.

743 – N.N.

Ets boerderij (24 x 30 cm).

735

736

738

740

742

743

Johan Stachouwer 1598-1655

Een ooit roemrucht ingezetene van ons toen nog piepkleine dorp.

Uit een veelheid van informatie hebben we getracht Stachouwer een gezicht te geven. De Stachouwerweg is natuurlijk bekend maar verder is er over het algemeen weinig bekend van hem, terwijl er al zoekende tal van zaken boven water kwamen die ook bij de redactie niet bekend waren. Bekend is natuurlijk zijn fraaie grafmonument, dat tot op de dag van vandaag is te bezichtigen in de Dorpskerk, waar het onder de toren onze houten erfgooiersboom gezelschap mag houden. En zo als gebruikelijk komt er ook nog een beladen onderwerp als de slavernij ter sprake en wel in Brazilië. De bloemlezing bevat gedeelten uit werk van diverse auteurs allen met een eigen kennis over Stachouwer.

Grafsteen Johan Stachouwer in de Dorpskerk van Blaricum.

Johan Stachouwer

door Hilbert G. de Vries

Het eiland Schiermonnikoog behoorde in de Middeleeuwen tot de bezittingen van het klooster Claerkamp te Rinsumageest. In 1579, toen de kloostergoederen werden gesecculariseerd, kwam de provincie Friesland in bezit van het eiland.

Op 27 juni 1638 namen de Staten van Friesland het besluit om -uit geldgebrek- een aantal voormalige kloostergoederen, waaronder Schiermonnikoog, te verkopen. Het eiland werd verkocht als heerlijkheid.

De verkoping vond op 28 augustus plaats. Kopers werden Gabe Wiegers Botma, rekenmeester van Friesland, en Hendrik van Marsum, oud-schepen van Leeuwarden. Op 9 maart 1639 verkochten zij de heerlijkheid aan Pieter Bauckes Hauckama. In 1640 werd Johan Stachouwer eigenaar van Schiermonnikoog: hij kocht de heerlijkheid met zeerecht, de impositiën (recht om belastingen te heffen), de civiele en criminele justitie van Pieter Hauckama; de Staten van Friesland hielden de soevereiniteit.

Johan Stachouwer werd in 1598 te Amsterdam geboren (gedoopt op 29 maart in de Oude Kerk), als zoon van Willem Jacobsz. Stachouwer, koopman en Truytgen van Eisen. Hij was de jongste van vijf kinderen; hij had drie zusters: Maria, Annetje en Aerland; en één broer: Jacob.

Huwelijken

Hij trouwde op 27 juni 1623 in Amsterdam met Sybrich Appelman, dochter van Sybrand Appelman (onder meer schepen -bestuurder- van Amsterdam) en Trijntgen Coppit of Cappit. Uit dit huwelijk werden negen kinderen geboren: Margriet, Jacob, Trijntje, Cristyna, Trijntje, Catharina, Sybrand, Geertruyt en Sibranda. (De eerste vier zijn als baby gestorven). Sybrich overleed in 1638. Een portret van Johan Stachouwer is niet bewaard gebleven.

Op 1 september 1650 trouwde Johan op Schiermonnikoog met Catharina van Hoorn, dochter van Carel van Hoorn en Juliana van der Hart. Catharina was eerder getrouwd met Jan de Ridder, wijnkoper te Amsterdam. Uit dat huwelijk werden twee kinderen geboren, waarvan Juliana de Ridder in 1656 trouwde met Johan Quintus; uit dat huwelijk werd o.a. geboren Dato Quintus (1659-1738),

die geruime tijd de functie van Drost¹ van Schiermonnikoog heeft vervuld. Uit het tweede huwelijk van Johan Stachouwer werden twee zoons geboren: Willem en Johan. Deze Johan (Johan II) werd de stamvader van de Heren van Schiermonnikoog. Johan Stachouwer was een vermogend man.

Warande Rijsbergen en de Stachouwer Hofstede

Hij erfde via zijn overgrootmoeder Trijn Stansdr. Benningh de warande Rijsbergen, gelegen tussen Blaricum en Huizen. (Een warande is een besloten jachtterrein, doorgaans eigendom van voorname families).

In Nederland bezat hij op 13 juni 1626 al: *“zekere huizinge, landen en boomgaard omtrent het dorp Blaricum”*. Dit was de zg. Stachouwer hofstede (hier ligt nu de woonwijk De Bouwvenen). Deze hofstede was: *“omtrent tien rijnlandtsche morgen met huisingen en schuyren, timmeragie, boomgaard ende plantagie”*. Bij de aanleg van de Stachouwer Hofstede deden zich moeilijkheden voor. In 1633 werd al hetgeen door Johan Stachouwer geplant en gebouwd was, door onbekenden in een nacht omgesmeten en gerooid. *“Dit zoude zijn geschiet op instigatie van Cornelis Wouterszoon, eertijds Buurmeester van Blaricum”*. Deze actie ging waarschijnlijk uit van de autochtone bevolking. Het hield verband met het verzet tegen de rijke Amsterdammers die een groot stuk van de erfgooiersgrond ontvreemden om op het ‘s Graveland landgoederen te stichten. De erfgooiers² vonden dat daarmee hun rechten werden geschonden.

De Stachouwer hofstede werd na de dood van Johan Stachouwer afgebroken, zoals blijkt uit een besluit dat september 1671 genomen werd in de Naardense vroedschap. Nadat het huis was afgebroken restte alleen nog het Stachouwersveld. Johan's dochter, Catharina, verkocht dan ook op 23 november 1682: *“secker stuck lants gelegen doghte bij voorsz. dorp (Blaricum) groot omtrent vijff morgen sijnde weleer geweest de hofstede off woninge van Johan Stachouwer”*.

1 Drost-ambtenaar die met name optrad in juridische aangelegenheden). (Ook de op een na jongste dochter van Johan Stachouwer, uit zijn eerste huwelijk, was getrouwd met een Drost van Schiermonnikoog- Cornelis Siebens.

2 Een erfgooiër is de benaming van een van oorsprong uit Gooiland afkomstige mannelijke bewoner, die samen met anderen het gebruiks- en beheersrecht had over de bebouwbare gronden in Het Gooi. De geschiedenis van de erfgooiers kenmerkt zich door de continue strijd tussen de geletterde betere standen en de ongeletterde Gooise boeren, die daarbij vaak het onderspit dolven. Daarbij werden hun oude rechten onder meer aangetast door de Gooise gemeenten, die vanaf de 16'-17'e eeuw behoefte hadden aan grond voor woningbouw, en rijke import-Amsterdammers, die voor hun landgoederen eveneens stukken grond van de erfgooiers wilden afnemen- wat ook vaak lukte.

Slot Ruysdael

In 1630 kocht Johan Stachouwer het slot Ruysdael in Blaricum; hij woonde toen zelf op de Stachouwer hofstede. Misschien daarom verkocht hij het slot door aan mr. Gerard Storm, advocaat-fiscaal van de Admiraliteit te Amsterdam.

Verder bezat Johan Stachouwer nog een hofstede Rijkeroord (= Rietwijkeroord) en één in Weesp. Daarenboven worden in de inventarissen van de bezittingen van 1646 en 1647 nog een aantal renten, lijfrenten en obligaties opgesomd.

Niet alleen in Nederland had Johan Stachouwer bezittingen; ook in Brazilië had hij die. Daar nam hij voor een kwart deel in een project van totaal 117.000 gulden. Verder bezat hij daar (tezamen met zijn broer Jacob) de engenho³ Sint Anna van 124.000 gulden en een engenho Degelyettes (= Iseliettes) van 27.000 gulden; het totaal van zijn Braziliaanse bezittingen werd aldus geschat op ruim 180.000 gulden.

Jacob Stachouwer -zijn naam werd daar geschreven als Estacour- woonde zelf van 1634 tot 1638 in de nieuwe Nederlandse kolonie, het gebied rond Recife, district Pernambuco; het meest welvarende suiker producerende gebied (dit was in 1630 door de W.I.C. op de Portugezen veroverd). Hij was daar zelfs lid van de Politieke Raad, die het gebied bestuurde. Eén van de titels van Johan Stachouwer was '*opperste participant van de West Indische Compagnie*'.

Het blijkt niet uit de archieven dat Johan ooit in Brazilië is geweest; zijn broer Jacob zorgde voor het beheer van de investeringen van Johan.

Heerlijkheid Schiermonnikoog

In 1640 koopt Johan dus de heerlijkheid Schiermonnikoog, met zeerecht, de impositiën, de civiele en criminele justitie, van Pieter Hauckama.⁴

Na zijn overlijden in 1655 werd Catharina van Hoorn eigenaar van Schiermonnikoog (van 1655-1683); van 1683-1685 waren de zonen van Johan Stachouwer, Willem en Johan (II), eigenaar; van 1685-1687 of '88 Johan (II). Johan Stachouwer overleed op Schiermonnikoog op 2 augustus 1655, en werd begraven in de

3 Een engenho is een suikerplantage. Op de plaats van Sint Anna is nu een villawijk van Recife; waar de andere engenho heeft gelegen is niet bekend.

4 In het Stachouwer-archief is een oorkonde van 1 november 1638, waarbij Johan Stachouwer het eiland van de Staten van Friesland koopt: voor deze oorkonde en het proces tussen de Stachouwers en de erfgenamen van Pieter Hauckama, zie: Formsma, W.J. De heerlijkheid Schiermonnikoog. Groningse volksalmanak, 1956, p. 81-106; en Ven, F van der- Een omstreken eiland; de eigendom van het eiland Schiermonnikoog in geding. Groningen, 1993. p. 35-73.

Hervormde Kerk te Blaricum, waar hij tijdens zijn leven een graag geziene gast was, niet in de laatste plaats vanwege zijn financiële contributies.

Zijn grafsteen, getooid met zijn wapen, is gerestaureerd, en heeft sinds een aantal jaren een plek onder de toren van de Dorpskerk van Blaricum.

Op 13 november 1658 werd *“naer lange prossedueren ende groote moeyte”* een scheiding gemaakt tussen Catharina van Hoorn en de kinderen van Johan Stachouwer uit zijn eerste huwelijk. Catharina kreeg de heerlijkheid Schiermonnikoog met alle inkomsten en moest haar drie stiefdochters vrijwaren van de aanmaningen van de crediteuren van Johan Stachouwer (Johan's vermogen was kennelijk ingeteerd) en ze jaarlijks *“opt St. Jacob dach”* 90 gulden uitbetalen. De goederen in het Gooi zouden eveneens aan de stiefdochters komen, terwijl tevens werd bepaald dat Cornelis Siebens Drost van Schiermonnikoog zou blijven.

Na het overlijden van Catharina van Hoorn werd er, opnieuw met de nodige moeilijkheden, een scheiding gemaakt tussen haar erfgenamen - Willem en Johan Stachouwer- en de kinderen van Johan Quintus en Juliana de Ridder. De inhoud van die scheiding is niet precies bekend, maar de Stachouwers behielden in ieder geval het eiland.

Het eiland is tot 1859 in het bezit van de Stachouwers gebleven; tot het gekocht werd door John Eric Banck.

Verantwoording.

Met dank aan: A. Medema (stadsarchivaris van Naarden, voormalig archivaris Streekarchief NOFriesland); F.J.J. de Gooijer; Henk Oort, scriba van de Protestantse Gemeente Blaricum; S. Stachouwer

Formsma, W.J. - *De heerlijkheid Schiermonnikoog*. Groningse volksalmanak, 1956, blz. 81-106

Bos, Th.S.H. - *Stachouwer. Genealogysk jierboekje*, 1979, blz. 55-92 22

Woelderen, C.A. van - *De Stachouwer's van Schiermonnikoog*. De Nederlandsche leeuw, 1914, kolom 300-306, 332-340.

Artikelen van H. Dort in 'DEELgenoot', tijdschrift van de Historische Kring Blaricum, nr. 48 Zomer 2005; van G. Adema en E.J.J. de Gooijer in het Mededelingenblad van de Historische Kring Blaricum (nr. 22, november 1995)

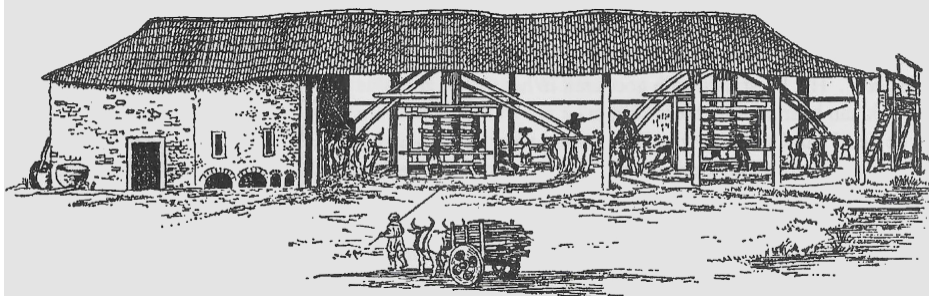
Vrijlandt, P.M. - *Enkele aantekeningen betreffende vroege Amsterdammers in het Gooi*. Tussen Vecht en Eem, jrg. 5, 1975 afl. 3

F.J.J. de Gooijer - *Het slot Ruysdael te Blaricum*. Tussen Vecht en Eem, jrg. 28, mei 2010 't Heer en Feer 7,94 e.v.

Ven, E van der - *Een omstreden eiland; de eigendom van het eiland Schiermonnikoog in geding*. Groningen, Van der Ven, 1993 (art. uit: 't Heer en Feer, jrg. 13 (2011), nr. 1, blz. 19-23)

Jacob en Johan Stachouwer, eigenaren van slavenplantages in Brazilië

In 1624 veroverde de W.I.C. op de Portugezen een deel van Brazilië. Dit district Pernambuco was het meest welvarende suiker producerende gebied. De arbeidskrachten op de suikerrietplantages bestonden uit negerslaven. De met maalderijen uitgeruste slavenplantages werden 'engenhos' genoemd en hun eigenaren 'moradores' of 'senhor de engenho'.

Suikermolen in Brazilië. Naar een tekening die omstreeks 1640 waarschijnlijk door Frans Post werd vervaardigd.

Een suikerplantage met bijbehorende suikermolen was een kostbare investering, met de oprichting waarvan een groot bedrag gemoeid was. De 'senhor de engenho' moest een aanzienlijke hoeveelheid zware machinerie aanschaffen, nog afgezien van het feit dat hij voor de eigenlijke fabricage een aantal geschoolde krachten en slaven in dienst moest nemen. Hij had minstens veertig tot vijftig sterke negers, een dozijn karren en twintig spannen ossen nodig, maar grotere plantages beschikten over honderden slaven en overeenkomstig grotere aantallen ander personeel. De opzet van een dergelijke plantage, waarvan wij ons dankzij de schilderijen van Frans Post ook nu nog een goed beeld kunnen vormen, bestond, verder nog uit het 'casa grande' of het 'grote huis', het woonhuis van de planter en zijn gezin, de 'senzala' of slavenverblijf, en de huiskapel.

Suikermolens in Brazilië

Tijdens de Nederlandse bezetting bleven veel 'moradores' op hun plantages. Een aantal van hen ontvluchtten het Nederlandse bewind. De ver-

laten suikermolens werden door de W.I.C. verkocht aan Nederlanders, waaronder Jacob Stachouwer. Ook zijn broer Johan Stachouwer bezat in Brazilië een '*engenho*' in Sint Anna van 124.000 gulden en een in Dege-lyettes (= Iseliettes) van 27.000 gulden. Zijn totale bezittingen in Brazilië werden geschat op 180.000 gulden.

Jacob in Brazilië

Jaob Stachouwer woonde zelf van 1634 tot 1638 in de nieuwe Nederlandse slavenkolonie. Hij was daar zelfs lid van de Politieke Raad, die het gebied bestuurde. Jacob maakte verschillende malen misbruik van zijn functie.

In 1635 werden een aantal gevluchte moradores door Staatse soldaten gevangen genomen. Voor hun vrijlating werd hoog losgeld betaald dat onder de soldaten verdeeld moest worden. Volgens de Staatse commandant Arciszewski verdeelde Stachouwer dit geld tussen zichzelf en zijn vrienden. Ook zou Stachouwer de verborgen schatten van de rijke Portugese Jood Pataleão Monteiro hebben verduisterd. De secretaris van Stachouwer zou daarbij behulpzaam zijn geweest. Dankzij de samenwerking tussen João Fernandes Vieira en Stachouwer maakten dit tweetal snel fortuin.

Lang heeft Jacob niet van zijn geld kunnen genieten, hij stierf in Nederland in 1648. Johan stierf in 1655, dat was een jaar nadat de Nederlanders uit Brazilië verjaagd waren. De erfgenamen van de meeste Nederlandse slavenhouders werden in 1692 schadeloos gesteld, dus waarschijnlijk ook de kinderen van Jacob en Johan.

F.J.J. de Gooijer

Bronnen

'De Nederlanders in Brazilië 1624-1654' door Charles R.Boxer (oorspronkelijke uitgave in 1957 in het Engels-Nederlands in 1977)

'Nederlandse expansie in Latijns Amerika' door Dr. C.M. Schulten 1968

'Slavenhandel Het Nederlandse aandeel in de slavenhandel' A.van Dantzig- 1968

Een vrijheer op de drempel

door A.W. Berkhof

Dorpelwachter

De eerste vaste grond onder de voeten krijgen wij eigenlijk pas aan het begin van de zeventiende eeuw, als Johan Stachouwer (geboren in 1598) hier neerstrijkt. Zijn grafsteen is het oudste zichtbare teken van een lang verleden in ons huidige kerkgebouw. Onder de toren, met een bij het binnenkomen rechts. Daar staat die steen pas betrekkelijk korte tijd, vanaf de jaren tachtig van de vorige eeuw. Bij de ingrijpende restauratie van 1934 werd deze achter de kerk gevonden, bij het opgraven van een grafkelder die door de tijd (de brand van 1696?) was aangetast en in de vergetelheid geraakt. De

De grafsteen van Johan Stachouwer in de Dorpskerk, 1985.

bijeen geplaatste brokstukken werd een plekje gegeven in de muur van de oprijlaan naar het koetshuis van de pastorie.

Vlnr. Jaap Ruijter, Jaap de Jong en Frans Ruijter. De grafsteen van Johan Stachouwer wordt opgeladen en naar Laren gebracht, waar Theo v.d. Brink hem zal opknappen. December 1985.

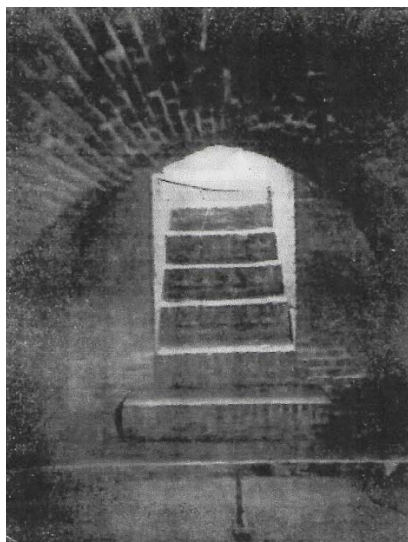
In 1985 heeft de Larense steenhouwer Theo van den Brink deze steen opgeknapt en daarna verhuisde hij naar zijn huidige standplaats. Om ons zondag aan zondag in het voorportaal van de kerkdienst te verwelkomen. Dat de steen van Stachouwer nu zo opvallend aanwezig is op de drempel van ons godshuis heeft goede redenen. Stachouwer is de eerste geweest die onze kerk een beetje met protestanten gevuld heeft. Hij was koopman in Amsterdam, houthandelaar, net als pa en opa. Die waren uitgebreid betrokken bij de overgang van Amsterdam tot het protestantisme. Met anderen (zoals Adriaan Pauw, de eerste protestantse burgervader) waren zij ijverars

voor deze nieuwe variant van het christendom die voor het gevoel van velen beter aansloot bij de behoeften en inzichten van de 'nieuwe tijd'. Zo werden zij stuwende krachten achter de 'Alteratie'. Zo noemen wij het overgaan van Amsterdam, in 1578, naar de Hervorming. Willem Stachouwer was koster van de Nieuwe Kerk, zijn zoon was daar organist.

Een weekendje jagen

In 1623 duikt Johan Stachouwers naam in onze contreien op. Hij was familie van het beroemde geslacht van de Bennincks, notabelen te Amsterdam. En zo erfde hij de jachtrechten over de warande 'Rijsbergen' (inclusief de wal verderop in Huizen gelegen Wolfskamer). Deze rechten kwamen helemaal bij keizer Maximiliaan van Oostenrijk vandaan, die van zijn Amsterdamse vrienden geld geleend had en op deze wijze terugbetaalde. Die naam 'Warande Rijsbergen' kun je nog altijd vinden op de kaarten van het Gooi. Het betreft een gebiedje tussen Blaricum en Huizen. Tot voor kort stond daar een kalkzandsteenfabriek, met de naam 'Rijsbergen'. Ook het uitbreidingsplan van Huizen van 1960 luisterde naar diezelfde naam. Een straat aldaar herinnert daar nog aan.

Maar rond 1600 liepen daar hazen, konijnen en fazanten. Genoeg om goed van te eten. En reden om hier op gezette tijden neer te strijken. Daarom liet Stachouwer 'Het Stachouwerhuis' bouwen. Het was het eerste stenen huis in ons dorp. Gelegen in wat ook toen al de Bouwvenen heette. Resten ervan zitten nog in de grond, ergens bij Dotterbeemd en Hazeleger. En telkens als Stachouwer hier kwam (wij zouden tegenwoordig zeggen: voor de weekenden en de vakanties), nam hij een hele staf personeel mee. Om te stoken en te koken. Om te jagen en te tuinieren. En reken maar dat deze 'Amsterdamse dienstmaagden' zondagmorgen mee moesten naar het kleine dorpskerkje van Blaricum. Of zondagavond, want we moesten hier tenslotte onze voorganger delen met Laren. Na de volle kerken van Amsterdam zullen ze hier hun ogen uitgekeken hebben. Want er zaten geen vijf mensen, toentertijd. De baljuw had dan wel in 1581 verklaard dat alle kerken

Grafkelder van Stachouwer in de Dorpskerk in Blaricum.

in het Gooi voortaan bestemd waren voor de protestantse eredienst, daarmee ‘waren de bewoners heus niet één twee drie ex-katholiek. In Laren en Blaricum, waar de arme schapenboeren veelal in plaggenhutten woonden, heerste duidelijk een behoudende mentaliteit, dwars als het nodig was. En van de nog geen 100 haardsteden van toen gingen slechts twee gezinnen naar de Reformatie over. Misschien wel uit verknochtheid aan het kerkje.

Waar de rest bleef? Wie weet nog enige tijd via de achterdeur in hun vertrouwde godshuis. Maar weldra trad de baljuw van Muiden strenger op, en gingen de roomsen ondergronds, in hutten en schuurtjes.

Kasteelheer

De komst van Johan Stachouwer met zijn gevolg was dus een belangrijke impuls voor de noodlijdende hervormde of gereformeerde ‘gemeente’ hier ter plaatse. En niet alleen vulde hij het kerkje, maar ook de kerkekas - en dat was vast een welkome aanvulling op het karig traktement. Zelf betrok hij enige tijd later een nieuw huis in Blaricum (het derde stenen huis, want het tweede was van zijn Amsterdamse vriend en zwager schepen Capit of Coppit): het Slot Ruysdael. Ook daar zijn resten van gevonden, vlak buiten de Meentzoom, aan de Gooiergracht. Het begin van dit slot wordt in verband gebracht met het voorgeslacht van de schilder Jacob van Ruysdael. Die pachtte wellicht de erbij behorende boerderij. Maar in 1630 kocht Stachouwer het. In 1722 (maar toen was het slot al verdwenen en was er alleen nog de boerderij) ging het over in handen de Blaricumse dominee Gerard Ploos van Amstel.

Op naar schier

In 1623 trouwde Johan met Sybrichje Appelman, dochter van een Amsterdamse schepen. Maar zij overleed al in 1638, pas 34 jaar oud. Johan bleef met drie dochtertjes in Blaricum achter. Dat hij niet gebroken was bleek uit zijn koop van Schiermonnikoog. Nadat dit eiland van de monniken was afgenomen en de Staten van Friesland er niet goed raad mee wisten, vooral omdat zij geen geld hadden voor het onderhoud, was dit in handen gekomen van de heren Botma en van Marssum. Er werd voor de nieuwe eigenaars een versterkte boerderij gebouwd, ‘Binnendijken’. Maar al spoedig kwam het eiland wederom in de aanbidding. Via Pieter Bauckes Hauckama kocht Stachouwer Schiermonnikoog in 1640 voor de som van ruim f18.000. Pas in 1650 zou hij er zich vestigen. Dat had te maken met problemen rond de erfenis, waardoor zijn huwelijk met Catharina van Hoorn

in 1647 enige tijd moest worden uitgesteld. Eenmaal op ‘Binnendijken’ gearriveerd liet hij al spoedig in het kerkje een bank bouwen die twee keer zo hoog was als de kansel. Om maar te laten zien wie er de baas was. Bovendien betrok hij van de wal predikanten naar zijn smaak, die in het weekend over de wadden aangewaaid kwamen. Eén heeft zo’n avontuur zelfs met de dood moeten bekopen. Met de autochtonen van Schier boterde het niet erg. Als na een storm de bevolking op juttocht ging langs de stranden, greep heer S. persoonlijk in: hij had het eiland gekocht, en daar hoorde ook het jutrecht bij! Dat betekende menig proces, voor de Groningse rechtsbank. Die won hij uiteraard, maar dat maakte hem niet geliefder. Toen hij dan ook overleed, op 2 augustus 1655, besloten vrouw en kinderen zijn stoffelijk overschot terug te brengen naar Blaricum, daar achter en onder het kerkje een grafkelder aan te leggen; en pa-lief aldaar bij te zetten. Aldus geschiedde. Hij rustte er in vrede.

Totdat de rust in 1934, bij de graafwerkzaamheden in verband met de restauratie, ruw verstoord werd. En tot verrassing van velen een grafkelder werd gevonden. Maar nu heeft hij dan, in de toren die er in zijn tijd ook al stond, een plek gekregen die hem nog wat onsterfelijker maakt. Samen met de weg naar hem genoemd, vanaf het Fransepad tot over de Gooiergracht richting Eemnes. De Stachouwerweg dus. Intussen leeft hij ook op Schiermonnikoog nog voort. ‘Binnendijken’ is nog een kampeerboerderij. Maar zijn nazaten trokken al spoedig (1760), vanwege de stormen die het eiland deden afkalven en naar het oosten lieten ‘wandelen’, hogerop naar een huis dat zij ‘Rijsbergen’ doopten, genoemd naar het familiebezit in Blaricum.

Nog heden ten dage staat Huize Rijsbergen op Schiermonnikoog. Lange tijd is er een jeugdherberg in gevestigd geweest. In 2021 hebben Cisterciënzer monniken zich er gevestigd om een nieuw klooster in Huize Rijsbergen te stichten.

Landbouw in Blaricum vanaf ongeveer 1850 tot heden

Wie wandelend of fietsend door het Gooi in het dorp Blaricum komt en daar in het centrum van het 'oude dorp' even pauzeert, zal met een beetje geluk nog iets gewaar kunnen worden van de oorspronkelijke activiteiten in deze uit wellicht tiende eeuw stammende boerennederzetting.

Dorsmachine aan de Mosselweg in Blaricum. Het te dorsen koren wordt aangevoerd. Vaak werd deze dorsmachine coöperatief ingehuurd, of later zelfs coöperatief aangeschaft.

Een jonge vent op een reusachtige tractor, die met veel geraas zijn weg zoekt tussen het voorbij denderende autoverkeer. Een boerenman die met zijn wagen bespannen met een stel raspaarden probeert diezelfde drukke weg over te steken, om net als de man op de tractor, zijn werk te gaan doen op een laatste stukje bouwland op de ooit zo uitgestrekte dorpseng. Wat meer de ogen kost gevend zal hij of zij kunnen vaststellen, dat tussen de huizen en winkels in een allegaartje van typen en bouwvormen een aantal onverwacht fraaie, meestal met riet gedekte, boerenbehuizingen is te vinden. Enkele daarvan nog als boerderij in gebruik, de meeste min of meer aangepast aan de eisen van de tijd, omgevormd tot soms zeer mooie woningen.

Blaricum is ontstaan als boerenonderzetting waar men kon bestaan door de teelt van gewassen en het houden van vee. Dit artikel richt zich op de ontwikkeling in het grondgebruik voor de teelt van gewassen en geeft een beschrijving van de belangrijkste gewassen op Blaricumse gronden geteeld.

Oorspronkelijke situatie rond 1830

Blaricum lag in een gebied van weidegronden en hooilanden naast weliswaar droge en soms schrale akkergronden. Er was verder een omvangrijk ongecultiveerd terrein met bosjes, houtwallen en heiden, hetgeen een bijdrage kon leveren aan het welzijn in de nederzetting. Door de hoge ligging waren de bewoners gevrijwaard van overstromingen van de toenmalige Zuiderzee en was er voldoende uitstekend drinkwater. Het dorp bestond zoals weergegeven op de topografische kaart van 1830 uit een zeer open bebouwing van vrijwel uitsluitend boerderijen. Vrijwel al deze boerderijen behoorden tot het Saksische type, waarvan de indeling is terug te voeren tot een rechthoekige ruimte waarin zowel mens en dier onderdak konden vinden en de oogst kon worden opgeborgen. Rond de meeste boerderijen lag zoveel ruimte dat er naast een stuk min of meer verhard erf een bleekveld, moestuin, paardenweidje en zelfs nog kleine akkertjes lagen. Deze akkertjes waren in het algemeen vrij productief omdat ze als eerste profiteerden van de op de boerderij vrijkomende meststoffen. Deze mest bestond voornamelijk uit fecaliën en verder uit alle mogelijke afval van de boerderij.

Toename inwonertal

Naarmate de bevolking toenam en daarmee de bebouwingsdichtheid van het dorp, werden er meer rond de nederzetting liggende woeste gronden ontgonnen en in productie gebracht. De eerste jaren na de ontginning waren de opbrengsten soms bijzonder goed. Door het natuurlijk gebrek aan voedingsstoffen en humus in de zanderige bodem daalde de productiviteit van de grond echter snel. Aanvaardbare opbrengsten kunnen slechts worden verkregen door het regelmatig toevoeren van humusrijke meststoffen. Voor de aanvaarding van de kunstmest, hetgeen bij veel boeren nogal wat voeten in aarde had, was men aangewezen op de op de boerderij vrijkomende meststoffen. Soms konden deze worden aangevuld met relatief dure van elders aangevoerde meststoffen zoals stadsvuilnis en bagger. Voor Blaricum en ook andere Gooise plaatsen bestond de mogelijkheid dat ook heide plaggen gebruikt konden worden. Deze werden dan eerst als strooisel in de veestallen gebruikt en vervolgens vermengd met dierlijke mest op het bouwland gebracht.

De vrijwel permanente mestschaarste werd in hoge mate bepaald door de omvang van de veestapel die de boer op de heiden en weiden konden houden. Zo ontstond er een evenwicht tussen de grootte van het landbouwareaal (de Engen), het wei-degebied en de heiden. Pogingen van de overheid in het begin van de twintigste eeuw om ter verhoging van de voedselproductie en de bestrijding van het stedelijk pauperisme, grote heidevelden en zogenaamde woeste gronden te laten ontginnen, stuitte dan ook op veel weerstand bij de zandboeren. Op kleine schaal probeerden enkele boeren door de aanleg van productiebos hun inkomen te verbeteren. Door allerlei invloeden van buiten zoals de invoer van goedkoop Amerikaans graan, wol uit Australië en ontwikkeling van de industrie met als gevolg verbetering van levensomstandigheden voor grote delen van de bevolking veranderde deze traditi-onele situatie. Het gevolg van deze ontwikkeling was de geleidelijke afbraak van het boerderijbedrijf waaraan ook Blaricum niet ontkwam.

Veranderde situatie

De tussen de boerenbedrijven liggende tuinen en akkers worden geleidelijk be-bouwd met woningen en utiliteitsgebouwen. Spoedig volgen dan de mindere ren-dabele Enggronden. Rond 1930 is er een situatie ontstaan zoals wij die tot voor kort nog kenden: een mengeling van boerderijen en huizen in een dorp met nage-noeg geen industrie. Hierdoor waren zowel boer als burger gedwongen buiten de dorpsgrenzen te werken. Veel boeren reisden met hun vee en voor het binnenhalen van de wintervoorraad voor het vee naar de Eemnesser polder. Als erfgooiër kon men ook gebruikmaken van de meentgronden via Stad en Lande van Gooiland. Het werd voor de boeren steeds moeilijker hun bedrijf vanuit het dorp Blaricum voort te zetten en men zocht naar mogelijkheden om zich elders te vestigen. Het speciale karakter van de boerengemeenschap veranderde en dreigde de eigenheid te verliezen. In totaal is in Blaricum nog 277 ha geëxploiteerde landbouwgrond aanwezig waarvan 64 ha in het Vierde Kwadrant, 165 ha in de Kampen, 26 ha in het Warandepark en 22 ha op de Engen. De gemeente Blaricum probeerde het vertrek van de laatste boeren tegen te houden door gronden aan te kopen en deze onder gunstige voorwaarden beschikbaar te stellen aan de boeren. Voor de verde-ling van deze gronden werd de ‘Agrarische Stichting’ in het leven geroepen die nu zo’n 113 ha in beheer heeft. Voor een deel van de boeren bood dit niet genoeg perspectief en zij verplaatsten hun bedrijf naar de Eemnesser polder. Omdat de gronden daar rond de bedrijfsgebouwen liggen is de bedrijfsvoering rendabeler. Blaricum telde anno 1998 nog ongeveer vijf boerenbedrijven.

Ploegen in de Engh in Blaricum.

Geteelde gewassen

De belangrijkste gewassen die geteeld werden in Blaricum vanaf het begin van de vorige eeuw waren rogge, aardappelen, boekweit en, als nateelt van de rogge, knollen. Aardappelen diende met name als dagelijks voedsel voor de mens. Ook de boekweit deed het goed op de zandgronden en was vanwege vruchtwisseling en eiwitkwaliteit een interessant gewas voor de Blaricumse boeren.

Resumé

De hiervoor geschetste ontwikkeling heeft niet alleen het algemeen aanzien van het dorp totaal veranderd, ook de flora van de omgeving is niet meer te vergelijken met die van enkele tientallen jaren geleden. Het betreft hier niet alleen de landbouwgewassen, maar evenzeer de wilde flora en zelfs de beplantingen van tuinen en parken. Een ernstige verstoring heeft plaatsgevonden in het noordoostelijk deel van de gemeente door de bebouwing van de meentgronden en de aanleg van de autosnelweg A27. Maar ook het hoger gelegen oude dorp heeft interessant plantenleven verloren zien gaan door een dramatische verlaging van het grondwaterpeil door het droogleggen van zuidelijk Flevoland.

Dit artikel is eind jaren negentig eerder gepubliceerd. Thans zijn de omstandigheden nog meer veranderd. De landbouwgronden zijn volgebouwd en er zijn geen daadwerkelijke boerenbedrijven meer.

De kunstschilders van de Larense School - 2

Vervolg op artikel in DEELgenoot 100

door Ronnie Rokebrand

Aan het einde van de 19de eeuw, zo rond 1870, bezocht Jozef Israëls, in gezelschap van zijn schilderende zoon Isaac, het dorpje Laren in het Gooi. Hij was verrast door de schoonheid van het landschap en de authenticiteit van het leven van de bewoners.

Teruggekomen in Den Haag informeerde hij enthousiast zijn vrienden en mede-schilders Anton Mauve en Albert Neuhuys die snel richting het Gooi vertrokken om deze wereld met hun eigen ogen te aanschouwen. Niet veel later volgden andere kunstschilders, waaronder Hein Kever, Willem Steelink Jr., Hendrik Valkenburg, Wally Moes, W.G.F. Jansen, Etha Fles, Willem Knip, Tony Offermans en Arina Hugenholtz.

De nieuw aangekomen kunstschilders waren zo onder de indruk van dit 'achtergebleven' gebied, gelegen tussen de heidevelden en de oever van de Zuiderzee, dat zij hier huizen lieten bouwen om in te wonen. Het personeel vroeg weinig salaris en de bouwkosten waren laag dankzij de stevige zandgronden. In de zandgronden hoefde men geen palen in de grond te heien ten behoeve van een goede fundering voor de huizen en de grond was spotgoedkoop. Hier konden zij er eenvoudig met hun schildersezels op uit trekken. Zij woonden nu in een authentiek en zeer gevarieerd landschap. Aan de ene kant van Laren en het naburige Blaricum, waar ook veel schilders gingen wonen, lagen de bossen, heidevelden en engen; aan de andere kant lagen de weidevelden met koeien, de Zuiderzeekust en de monding van de rivier de Eem. Vandaar dat ook de rivier de Eem bij veel kunstschilders terugkwam als onderwerp in hun composities, onder meer bij de kunstschilder Cornelis Vreedenburgh (1880-1946). Koningin Wilhelmina was één van zijn bewonderaars en had twee schilderijen van hem in haar bezit.

In de dorpen stonden met riet gekapte boerderijen met bewoners die al eeuwenlang op dezelfde manier leefden en weinig contacten hadden met de omringende wereld. Het riet voor de daken kon men gratis snijden op de oevers van de Zuiderzee. In die dagen legden de bemiddelde inwoners van Blaricum en Laren op hun daken gebakken en duurzame dakpannen, terwijl de arme inwoners hun daken met riet bedekten.

De Gooise landschapsschilders

Anton Mauve werd al genoemd als een kunstschilder die in zijn composities van landschappen vaak afbeeldingen van schapen centraal plaatste. Binnen de kring van de Larense School waren er veel landschapsschilders.

Willem Knip (W.A. Knip, 1894-1964) was één van hen. Hij schilderde landschappen, maar ook havens en steden.

Afbeelding:

Sneeuwlandschap bij ondergaande zon, uit 1885-1888, van de kunstschilder Anton Mauve. Een typisch voorbeeld van een schilderij van de Larense school. Anton Mauve was een meester in de weergave van licht en sfeer.

De ondergaande, oranje zon reflecteert in de gesmolten sneeuw in het karrespoor met op de achtergrond een boerenkar met een paard ervoor. Een sfeer die iedere oudere Blaricummer zich ongetwijfeld nog herinnert. Kenmerkend voor het werk van Mauve zijn de dunne takjes van de berkenbomen en de opvliegende kraaien.

Locatie: Dit schilderij van Anton Mauve is sinds 2014 in het bezit van het Singer Museum in Laren (NH).

Afbeelding: Podstal op de Blaricumse heide, van Willem Knip. Op het schilderij zie je een boer met paard en wagen op de lege Blaricumse heide. Op de voorgrond zie je overal het witte zand tussen de heideplanten liggen. De boer is bezig met het afsteken van de heide om deze later met de stront van zijn koeien te vermengen, zodat hij dit vruchtbare mengsel daarna op het land (de eng) kan gooien, de zogenoemde podstalmethode.

Locatie: Dit schilderij van de Blaricumse heide maakt deel uit van de collectie van de Gooise Galerie.

Zijn collega **Gerbrand Frederik van Schagen** (1880-1967) schilderde eveneens landschappen en verstilde dorpjes. Hij beperkte zich in zijn onderwerpskeuze echter niet alleen tot het Gooi, maar hij trok met zijn schildersezel ook door Zuid-Limburg en langs de natte oevers van de Loosdrechtse plassen.

Afbeelding: Lente op de boerderij, van de kunstschilder Gerbrand Frederik van Schagen. Van Schagen was een impressionistische kunstschilder van de Larense school.

Locatie: Lente op de boerderij, van Gerbrand Frederik van Schagen, is in het bezit van een particulier. Het schilderij is waarschijnlijk vervaardigd in de periode 1920 tot 1940.

Ook de kunstschilder **Cornelis Vreedenburgh** (1880-1946) was een regelmatige gast in Loosdrecht. Geen wonder dat hij veel schilderijen van plassen en rivieren in zijn oeuvre heeft staan. Toch schilderde hij ook stadsgezichten. Veel Blaricumsers en Laarders zullen zijn schilderij van het kroegje in Hotel Hamdorff kennen, het café waar kroegbaas, makelaar, wethouder in Laren, kerkvoogd en kunsthandelaar Jan Hamdorff de biertjes tapt.

David Schulman (1881-1966) werd vooral bekend om zijn dorpsgezichten en landschappen met berkenbomen. Hij schilderde echter ook havengezichten, stillevens en portretten.

Afbeelding: Blaricum, van de kunstschilder David Schulman. Het schilderij is een winterlandschap in het Gooise boerendorp Blaricum. Het licht van de ondergaande zon strijkt over de boerderij en de hooiberg op de achtergrond. Toch staat deze boerderij met hooiberg centraal in de compositie: de weg leidt het oog direct naar de boerderij en het licht vestigt extra de aandacht op dit tafereel. David Schulman werd vooral bekend doordat hij, met gebruikmaking van het juiste licht, goed de sfeer van een landschap vastlegde.

Locatie: Dit schilderij is in particulier bezit.

Afbeelding: Bloesem met koeien, van de kunstschilder David Schulman. Een bijzonder sfeervol schilderij van bloeiende bomen met een tweetal koeien in een weide. Het is het enige schilderij met een dergelijke compositie dat van hem bekend is.

Locatie: Dit schilderij van David Schulman is in het bezit van een privéverzamelaar.

Afbeelding: *De Schaapskooi*, uit circa 1930 van de Nederlandse kunstschilder W.G.F. Jansen.

Locatie: Het schilderij *De Schaapskooi* van W.G.F. Jansen maakt deel uit van de collectie van de Gooise Galerie.

Gerrit Willem van Blaaderen (1873-1935) schilderde niet alleen landschappen, maar ook stadsgezichten, figuren, portretten, dieren en stillevens. Op latere leeftijd ging hij schilderen in de stijl van de Bergense school, waarbij hij zich liet inspireren door het kubisme.

Willem Steelink Jr (1856-1922) schilderde ook veel landschappen in alle jaargetijden met op de achtergrond vaak een boerin of een boerenkar.

Van het werk van de landschapsschilder **Bernard Polfiet** is helaas niet veel bewaard gebleven.

De landschapsschilder **W.G.F. Jansen** (1871-1949) was een man die in alle rust zijn schilderijen van het Gooise en Hollandse landschap in grijsbruine tinten op het doek aanbracht. De Brouwerij, waarin W.G.F. Jansen samen met zijn vrouw Hillegonda Zeilstra woonde, dankte zijn naam aan de bierbrouwerij van de familie Rokebrand die hier kort in gevestigd was. Dit waren de ooms van Alie Rokebrand, de huishoudster van Jansen, en de zus van mijn vader Gijs.

Wordt vervolgd in DEELgenoot 102

HERMAN VAN DER HEIDEN Puinrecycling BV

HANDEL IN MENGGRANULATEN, GRIND, GROND EN ZAND.
RECYCLING VAN BEDRIJFSAFVAL, BOUW-EN SLOOPAFVAL,
GROENAFVAL EN A/B/C HOUT.

LOCATIE Randweg 4, 1272LZ Huizen
035 - 525 74 53 / 538 36 20

info@puinrecyclinghuizen.nl

WWW.PUINRECYCLINGHUIZEN.NL

BeeldBankBlaricum.nl

Het digitale fotoarchief van de Historische Kring Blaricum

Op www.beeldbankblaricum.nl kan iedereen kennis maken met historische afbeeldingen van Blaricumse dorpsgezichten, portretten en groepsfoto's, boerderijen, markante huizen, straatjes, oude ansichten, schoolfoto's, enz.

Ontdek op www.beeldbankblaricum.nl de mooiste beelden uit ons verleden.

ALS u dit niet kunt lezen
moet u bij de Valk-Hensbergen wezen!

VOOR
BRILLEN,
CONTACTLENZEN
EN OOGMETINGEN

De Valk Hensbergen Opticiens

Brink 16 • 1251 KW Laren NH • Tel: 035 - 538 27 38 • www.devalkhensbergen.nl

Café d'Ouwe Tak

Het café is de hele week geopend en er wordt
DAGELIJKS voor u gekookt van 17.00 tot 21.30 uur.

Café d'Ouwe Tak:
Het café waar je óók kunt eten!

Eemnesserweg B13, 1261 HD Blaricum, tel. 035-5314300, www.ouwetak.com

*‘Uw kruidenier
om de hoek’*

*Elke dag van de
week open:
maandag t/m
zaterdag van
08.00 - 21.00 uur,
iedere zondag van
12.00 - 18.00 uur*

Familie Ton • Huizerweg 8, 1261 AW Blaricum • Tel: 035-5386006

**40 JAAR
HISTORISCHE KRING
BLARICUM**

1982 - 2022